

Türk Hukukunda Cumhurbaşkanı Adaylarının Seçim Hesaplarının Denetimi

Yrd. Doç. Dr. Özlem Çelik*

Özet

Demokratik bir sistemde adayların politikalarını halka duyurabilmeleri ve en önemlisi de seçim dönemlerinde kampanyalarını yürütebilmeleri, mali açıdan büyük bir külfeti de beraberinde getirmektedir. Seçim dönemlerinde, siyasi partiler, adaylar ve üçüncü kişiler tarafından yapılan harcamaların seçim sonuçları üzerinde önemli bir etkisi olduğu ve bu durumun siyasi katılmada eşitlik ilkesine aykırı olduğu gibi gerekçelerle pek çok ülkede seçim harcamaları konusunda bazı düzenlemeler yapılmaktadır. Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı Seçimi Kanunu ile adayların harcamalarının denetimine ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Bu çalışmada, adayların seçim harcamalarının denetimi konusu incelenmiştir.

The Control Of The Election Account Of Presidential Candidates In Turkish Law

Abstract

In a democratic system to announce and publicize their policies to the public and above all to sustain their campaigns during elections bring great financial expenses to the candidates. There have been some regulations on election expenses spent on during elections by the political parties, their candidates and by third parties on many countries on the grounds that it is against the equality principle in political participation and it has positive effect on the results of the elections. There have been some regulations on election expenses in the Presidential Election Act. In this study, the subject of control on the expenses of candidates is dealt with.

---

* Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku A.D. Öğretim Üyesi.

Giriş

Siyasi partiler veya adayların seçim kampanyası dönemlerinde elde ettikleri gelirler ile harcamalarının denetimine ilişkin düzenlemeler, günümüzde birçok ülke tarafından kabul edilmiştir. Seçim kampanyası hesaplarının denetimi ile ilgili bu kurallar, her ülke açısından farklılık göstermekle birlikte¹ siyasi partiler ve adayların seçim harcamalarının denetimine ilişkin olarak oluşturulan kurallar neredeyse birbirinin aynıdır. Hatta Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin, Siyasi Partilerin ve Seçim Kampanyalarının Finansmanında Yolsuzluğa Karşı Ortak Kurallara İlişkin Rec (2003)4 Sayılı Tavsiye Kararında² siyasi partilerin kampanyaları ile ilgili düzenlemelerin, gerekli değişikliklerin yapılması şartıyla adayların kampanyaları ve diğer seçilmiş temsilcilerin siyasi faaliyetlerinin finansmanında da uygulanması gerektiği ifade edilmiştir (m. 8).

Seçim kampanyası hesaplarının³ denetimine ilişkin düzenlemeler genellikle siyasi süreçte yolsuzluğun önlenmesi,⁴ şeffaflığın temini ve siyasi eşitliğin

¹ Bu durumun temelinde ise, ülkelerin seçim sisteminin aday odaklı veya parti odaklı olması yatmaktadır. Örneğin aday odaklı bir seçim sisteminin olduğu ABD'de, seçim kampanyaları neredeyse tümüyle adaylar tarafından ve partilerden bağımsız bir şekilde yürütülmektedir. Bu nedenle seçim kampanyalarında parti harcamalarından çok, adaylar tarafından harcama yapılmaktadır. Bu durum seçim harcamalarının, diğer ülkelere nazaran daha fazla olması ile sonuçlanmıştır. Buna karşılık parlamenter sistemin uygulandığı diğer ülkelerde siyasi yarışmanın ana unsuru siyasi partilerdir. Bu nedenle de seçim dönemlerinde yapılan harcamalar çoğunlukla partiler tarafından yapılmaktadır. Çelik, Özlem, Siyasi Partilerin Seçim Harcamalarının Denetimi, Seçkin, 2012, s.13-14.

² Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin, Siyasi Partilerin ve Seçim Kampanyalarının Finansmanında Yolsuzluğa Karşı Ortak Kurallara İlişkin Rec(2003)4 Sayılı Tavsiye Kararı (*Recommendation Rec(2003)4 of the Committee of Ministers to member states on common rules against corruption in the funding of political parties and electoral campaigns*), ("Tavsiye Kararı" şeklinde kısaltılacaktır). Bu çalışmada, Tavsiye Kararında yer alan, siyasi partilerin kampanyaları ile ilgili öneriler gerekli değişiklikler yapılarak, Cumhurbaşkanı adaylarının kampanyalarına ilişkin kuralların yorumlanmasında da kullanılacaktır.

³ "Seçim kampanyası hesapları" kavramı ile hem partilerin hem de adayların kampanya hesapları ifade edilmektedir. Seçim harcamaları kavramına ise, seçim dönemlerinde adaylar ve partiler tarafından yapılan harcamaların yanı sıra şirket ve dernekler gibi üçüncü kişiler tarafından aday veya parti namına ya da bağımsız olarak yapılan harcamalar da dâhildir. Dolayısıyla, seçim harcamaları kavramının, oldukça geniş bir alanı kapsadığını söylemek mümkündür. Üstelik seçim harcamaları her zaman bir aday veya partiyi desteklemek için yapılmayabilir. Zira bir aday veya partiyi desteklemek için diğer aday veya partilere zarar vermeye yönelik olarak yapılan harcamalar da seçim harcamaları kapsamında değerlendirilmektedir. Çelik, s. 65. Çalışmamızda "adayların seçim harcamaları" kavramı yerine, "seçim kampanyası hesapları" şeklindeki ifade tercih edilmiştir.

⁴ Seçim kampanyası finansmanında yolsuzluk üç farklı şekilde karşımıza çıkabilmektedir. Birincisi, adayların veya partilerin siyasi iltimas karşılığında bağış almasıdır. İkincisi ise adayların veya partilerin seçim amacı ile devlet kaynaklarını kötüye kullanmasıdır. Diğeri ise seçmene ve seçim memurlarına rüşvet verilmesidir. Çelik, s. 77, dn. 215.

sağlanması⁵ amacıyla yapılmaktadır.⁶ Bu amacı gerçekleştirmek üzere, uygulanacak tedbirleri iki başlık altında değerlendirmek mümkündür. Birincisi, seçim kampanyası dönemlerinde yüksek miktarlarda harcama yapılmasını önlemektir. Bu amaçla, seçim kampanyası gelir veya giderlerinin sınırlandırılmasına yönelik düzenlemeler yapılmaktadır. Kampanya harcamalarını düzenlemeye yönelik ikinci tedbir ise, bu harcamaların denetimini sağlamaktır. Örneğin seçim dönemlerinde siyasi partilere veya adaylara yapılan bağışların ve bunlar tarafından yapılan harcamaların düzenli olarak kaydedilmesinin sağlanması, seçim harcamalarının kapsamının belirlenerek, harcamaların tek bir banka hesabından yapılmasının temin edilmesi, kayıtlarının denetim konusunda sorumlu otoriteye sunulması ve bu kayıtların aleniyetinin sağlanması bu düzenlemelerden bazılarıdır.⁷

Türk Hukukunda, siyasi partilerin seçim kampanyası dönemlerinde yaptıkları harcamalarının denetimi konusunda özel olarak bir düzenleme yapılmamış, bunun yerine partilerin yıllık olağan mali denetimleri düzenlenmiştir. Türkiye’de adayların seçim kampanyası hesaplarının denetimi ile ilgili ilk düzenleme ise, Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu⁸ (CSK) ile yapılmıştır. Bu çalışmada, Cumhurbaşkanı adaylarının seçim kampanyası hesaplarının denetimi ile ilgili olarak Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu’nda yer alan hükümler⁹ incelenecektir.

---

⁵ Buna göre, seçim kampanyalarında kullanılan yeni teknikler ve teknolojik gelişmeler nedeniyle, kampanya düzenlemek oldukça maliyetli bir iş haline gelmiştir. Ayrıca, bu alandaki kuralların yetersiz oluşu, bahsedilen araçların kullanılmasında haksız bir rekabet oluşturmuş ve fırsat eşitliği bozulmuştur. Sav, Atila, “Seçim Propagandası”, Anayasa Yargısı, C. 16, 1999, s. 331.

⁶ ABD’de bu konuda başka bir amaç daha olduğu öne sürülmüştür. Bu amaç ise, meclis üyeleri tarafından kampanya için para toplamada harcanan zamanı azaltmaktır. (Blasi, Vincent, “Free Speech and the Widening Gyre of Fund-Raising: Why Campaign Spending Limits May Not Violate the First Amendment After All”, Columbia Law Review, Vol. 94, No. 4 (May, 1994), s. 1304.) Buna göre, görevde bulunan temsilcilerin seçim kampanyası için para toplamak için ayırdığı sürenin azalmasında devletin çıkarı vardır. Ancak bu düzenlemelerin ortaya çıkış amacı açısından bu gerekçe pek de doğru değildir.

⁷ Çelik, s. 70.

⁸ 19.01.2012 tarih ve 6271 sayılı Kanun, RG, Tarih 26.1.2012, Sayı 28185.

⁹ Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu’nda özel hüküm bulunmayan hâllerde “298 sayılı Kanun, 22/4/1983 tarihli ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, 10/6/1983 tarihli ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu, 18/1/1984 tarihli ve 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun, 23/5/1987 tarihli ve 3376 sayılı Anayasa Değişikliklerinin Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanun ile bunların ek ve değişikliklerinin bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri uygulanır” (CSK m.2/5). Dolayısıyla Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu’nda özel hüküm bulunmayan hâllerde, ilgili Kanun hükümleri doğrultusunda değerlendirme yapılmıştır.

I. Seçim Kampanyası Gelirleri

Seçim kampanyalarında adaylar harcamalarını finanse edebilmek için, devlet yardımları, bağışlar ve kendi kişisel kaynaklarından faydalanabilirler.

A. Devlet Yardımları

Devlet yardımları konusunda önemli tartışmalar olmakla birlikte, günümüzde özellikle siyasi partilerin gelir kaynakları arasında önemli bir yer tutmaktadır. Devlet yardımlarının temelinde ise, siyasi partilerin veya adayların varlıklı kişi veya grupların kontrolü altına girmesini önleme düşüncesi vardır.¹⁰

Devlet yardımları siyasi partilere yönelik olarak uygulanabileceği gibi, adaya yönelik de olabilmektedir. Örneğin ABD’de başkanlık seçiminde adayların kampanyalarına devlet yardımı sağlanmaktadır.¹¹ Ancak Türk Hukukunda devlet yardımları sadece siyasi partilere yönelik olarak uygulanmakta, adaylar bazında¹² doğrudan bir devlet yardımı yapılmamaktadır.¹³ Ancak CSK’de yer alan “alınan bağış ve yardımlar veraset ve intikal vergisinden müstesnadır” hükmünü dolaylı bir devlet desteği olarak yorumlamak mümkündür (m. 14/3).

B. Bağışlar

Seçimlerin aday odaklı olduğu ABD gibi bazı ülkelerde, adayların kampanyalarına yapılan bağışlar oldukça önemli bir gelir kaynağı teşkil etmektedir. Ancak karşılaştırmalı hukukta, varlıklı kişilerin siyasetin üzerindeki nüfuzunu engellemek amacıyla bağışlar konusunda düzenlemeler yapıldığı görülmektedir.¹⁴ Bu konuda, bazı bağış türlerinin yasaklanması,¹⁵ bağış miktarlarının sınır-

¹⁰ Çelik, s. 18-19.

¹¹ Çelik, s. 26.

¹² Devlet yardımları, Cumhurbaşkanı adaylarının gelir kaynaklarından biri olmadığı için, konunun kapsamı gereği bu çalışmada incelenmemiştir.

¹³ Her ne kadar CSK’de özel hüküm bulunmayan hallerde Siyasi Partiler Kanunu’nun (SPK) uygulanabilmesi mümkün ise de, SPK’da yer alan devlet yardımına ilişkin kuralların cumhurbaşkanı adayları hakkında uygulanamayacağı kanaatindeyiz.

¹⁴ Yüksek meblağlardaki bağışların karşılığında, bağış sahiplerine haksız menfaat temin edilmesinin engellenmesi amacıyla bağışlar ile ilgili düzenlemeler yapılmaktadır. Örneğin, ABD’de silah bulundurma hakkı anayasada yer almıştır. Ancak silahla işlenen suç oranlarındaki artış, bu konunun her seçim döneminde gündeme gelmesine neden olmuştur. Demokrat Parti bu konuda yasaklayıcı bir yaklaşım sergilerken, Cumhuriyetçi Parti’nin geleneksel mevzuatın korunmasını istemesi, Ulusal Silah Derneği’nin (*Natinal Rifle Association, NRA*) bu partiye (özellikle 2000 yılı başkanlık seçimleri sırasında) yüksek miktarlarda bağış yapmasına sebep olmuştur. Bu ve benzeri diğer örnekler, ABD’de bağışlar ile ilgili sınırlamalara gerekçe gösterilmektedir. Çelik, s. 43.

¹⁵ Örneğin İngiltere ve Fransa gibi birçok ülkede, yabancı kaynaklı siyasi bağışlar yasaktır (Fisher, Justin, “Campaign Finance: Elections Under New Rules”, Britain Votes 2001, Norris, Pippa (Editör), Oxford, 2001, s. 136).

lanması,¹⁶ kaynakların açıklanması zorunluluğu getirilmesi gibi farklı düzenlemeler mevcuttur. Devletler genellikle, şirket veya ticari işletmelerden, kamu yönetiminin herhangi bir alanında hizmet veya mal sunan tüzel kişilerden,¹⁷ devletin veya diğer kamu otoritelerin kontrolü altındaki tüzel kişilerden, yabancı uyrukluktaki gerçek kişiler, kamu veya özel hukuk tüzel kişilerinden ve anonim kaynaklardan gelen bağışlar konusunda sınırlandırma veya yasaklama amacıyla bazı tedbirler almaktadır. Bağışlar konusunda getirilen sınırlamaların etkin olabilmesi için yapılan düzenlemelerden biri de, yüksek miktarlardaki bağışların nakit olarak verilmesinin yasaklanmasıdır. Bağış yapan kişinin kimliğinin belirlenebilmesi açısından bu tür bağışların çek veya banka havalesi ile yapılması zorunluluğu getirilmektedir.¹⁸

CSK'de de adaylara yapılacak bağışlar konusunda bazı bağış türlerinin yasaklanması ve kabul edilebilecek bağış miktarlarının sınırlandırılması gibi¹⁹ çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.²⁰ Kanuna göre adayların yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, tüzel kişilerden ve Türk uyruğunda olmayan gerçek kişilerden bağış ve yardım almaları mümkün değildir (CSK m. 14/1). Buna göre cumhurbaşkanı adayları sadece Türk uyruğunda olan gerçek kişilerden bağış alabilecektir. Siyasi partiler, dernekler, şirketler gibi tüzel kişilerin ise adaylara bağış yapabileceği mümkün değildir.²¹

Ayrıca her bir kişinin adaylara yapabileceği nakdî yardım miktarı da sınırlandırılmıştır. Bu miktar, her bir tur için en yüksek Devlet memuruna mali haklar kapsamında fiilen yapılmakta olan her türlü ödemelerin bir aylık brüt tutarını geçemez. Alınan bağış ve yardımlar veraset ve intikal vergisinden müstesna-

¹⁶ Başta ABD olmak üzere Fransa, Rusya Federasyonu, Belçika gibi ülkelerde bağış miktarları üzerinde sınırlamalar vardır. Biezen, Ingrid van, "Political Parties as Public Utilities", Party Politics, Vol. 10, No.6, (November, 2004), s.714.

¹⁷ Bu konuda yüz on bir ülke üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, bu ülkelerin yirmi ikisinde şirket bağışlarının tamamen yasak olduğu görülmektedir. Yirmi yedi ülkede ise, kamu yönetiminin herhangi bir alanında hizmet veya mal sunan şirketlerin, partilere bağış yapması yasaklanmıştır (Tjernström, Maja, "Matrix on Political Finance Laws and Regulations", Funding of Political Parties and Election Campaigns, Austin, Reginald/Tjernström, Maja, (Editör), Stockholm, 2003, s. 199).

¹⁸ IFES, Enforcing Political Finance Laws: Training Handbook, Washington, 2005, s. 49.

¹⁹ Siyasi partilere ve adayların seçim kampanyalarına yapılacak bağış miktarlarının sınırlandırılması ve düzenlenmesi konusundaki tartışmalar için bkz. Çelik, s. 70-72; 150.

²⁰ Türk Hukukunda, cumhurbaşkanı adaylarına yapılacak bağışlar ile ilgili düzenlemeler olmakla birlikte, genel ve yerel seçim adayları hakkında herhangi bir yasal düzenleme yapılmamıştır. Siyasi Partiler Kanunu ise, siyasi partilere yapılacak bağışlar ile ilgili esas ve usulleri düzenlemiştir. Bu durum, belirlenen sınırı aşan miktarlardaki bağışların, adaylar kanalı ile siyasi partilere aktarılmasına sebep olabilecek niteliktedir.

²¹ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin, Tavsiye Kararı'nda da devletlerin yabancı bağışları sınırlandırması, yasaklaması veya sıkı bir şekilde düzenlemesi gerektiğine işaret edilmektedir (m. 7).

dır. Adayların ödünç niteliğinde para kabul etmesi ise yasaklanmıştır (CSK m. 14/3). Kanaatimizce bağışlara yönelik bu sınırlamaların ve yasakların aşılması her zaman mümkün olabileceği gibi, siyasi ifade ve siyasete katılma hakları üzerine getirilen bu kısıtlamalar, ifade hürriyeti ve demokrasi teorisi açısından tartışmalıdır. Bu eleştirilerin dışında, bağış ve harcama miktarlarının sınırlandırılmasının, uygulamada yaratacağı diğer bir sorun, bu uygulamanın siyasetin finansmanı alanına yapılan müdahaleleri artırmasıdır. Örneğin, partilere veya adaylara yapılacak bağış miktarlarının sınırlandırılması halinde, kişisel kaynaklarını sınırsız bir şekilde harcayan adaylar ortaya çıkacaktır. Bu durumda, hem siyasi partiler hem de adaylar tarafından yapılan harcamaların sınırlandırılması gerekecektir. Siyasi parti ve adaylar tarafından yapılan bağış ve harcamaların sınırlandırılması halinde ise, parti ve adaylardan bağımsız bir şekilde onların lehine veya aleyhine olarak harcama yapan üçüncü kişilerin sayısı artacaktır. Bu durumda üçüncü kişilerin harcamaları ya tamamen yasaklanacak ya da sınırlandırılıp denetim altına alınacaktır. Bu üçüncü kişilerin, sahip oldukları basın ve yayın organları vasıtasıyla, parti ve adayları desteklemeleri ihtimaline karşı, bu tür organların yayınlarının da denetlenmesi gerekecektir. Görüldüğü üzere, siyasi parti ve adaylara yapılacak bağışların ve seçim harcamalarının sınırlandırılmasına ilişkin düzenlemeler, pek çok kişi veya grubun, birden fazla özgürlüğünün sınırlandırılması anlamına gelecektir.²²

Bağışlar konusunda gündeme gelebilecek başka bir konu da bir aday ile resmi olarak bağlantılı olmayan üçüncü kişilerin harcamalarıdır. Bu noktada asıl tehlikeli olan, üçüncü kişilerin (şirketler, iş adamları, parti olarak örgütlenmemiş siyasi topluluklar, dernekler, yabancı kuruluşlar, iş adamları vs.) seçim kazanma ihtimali olan adayları, karşılığında siyasi menfaat sağlama amacı ile desteklemesidir. Bu nedenle de belirli bir aday lehine ve/veya aleyhine faaliyette bulunan üçüncü kişilerin bir seçim komisyonu nezdinde kaydedilmesi ve mali işlemlerinin denetim altına alınması gerekir. Burada kastedilen denetim, üçüncü kişi harcamalarını tamamen yasaklamak veya sınırlamak değildir. Zira seçimlerin şeffaflığını sağlamak amacı ile alınacak bu şekilde bir tedbir, vatandaşların siyasete katılma hakları üzerinde ölçüsüz bir sınırlama oluşturacaktır.

Bağışlar konusunda ortaya çıkabilecek bir diğer mesele ise cumhurbaşkanı adaylarına aynı yardım yapıp yapılamayacağı konusudur. CSK 14. maddesi adaylara yapılacak “nakdi yardım” miktarlarını sınırlamakta, aynı yardımlar konusunu ise düzenlememektedir. Bu durumun iki farklı şekilde yorumlanması mümkündür. İlk olarak; nakdi yardımlar konusunda kanunda özel hüküm bulunmadığı için, 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu’nun (SPK) uygulanmalı-

²² Çelik, s. 180-181.

dır şeklinde bir yorum yapılabilir. SPK 66. maddesi bir siyasi partiye bir yıl içinde yapılacak “ayni ve nakdi” yardımları sınırlamıştır. Ancak bu yorum benimsenirse, siyasi partiler için yıllık olarak geçerli olan miktarın, adayların kampanya dönemleri için nasıl sınırlandırılacağı meselesi ortaya çıkacaktır. İkinci bir yoruma göre ise, CSK’nın “nakdi yardım” miktarlarını sınırlayıp, ayni yardımlar konusunda düzenleme yapmaması, ayni yardımların sınırlanamayacağı anlamına gelir. Ancak bu durumda adaylara yapılacak nakdi bağışlara ilişkin sınırların, ayni yardımlar vasıtasıyla aşılması mümkün olacaktır. Örneğin seçim propagandasında kullanılacak araçların ücretsiz olarak adaya tahsis edilmesi halinde bağışlar ile ilgili sınırların uygulanması mümkün olmayacaktır.

CSK’de piyasa değerinin altında yapılan alım-satımlar ile normal olarak ücret karşılığı yapılan bir işin, siyasi parti veya aday için karşılıksız olarak yapılması konusu çözümsüz kalmıştır. Denetim esnasında ortaya çıkan, piyasa değerinin çok altında yapılan alım-satımlarda; bu miktarın piyasa değeri ile arasındaki fiyat farkının bağış olarak nitelendirilmesi gerekir. Ayrıca normal olarak ücret karşılığı yapılan bir işin, bir aday için karşılıksız olarak yapılmasının da bağış olarak nitelendirilmesi gerekir. Bu meselenin çözümü için CSK’de yer alan “bağışlar ve yardımlar” kavramlarının tanımlanması gerekmektedir. Bu amaçla, Tavsiye Kararı’nda yer alan “bir siyasi partiye ekonomik veya başka türlü menfaatler sağlamak için bilinçli olarak yapılan herhangi bir eylem” (m. 2) şeklindeki bağış tanımının kabul edilmesi yerinde olacaktır.

C. Kişisel Kaynaklar

Cumhurbaşkanı seçimlerinde adayların kişisel kaynaklarını kullanarak kendi kampanyalarını finanse etmelerini yasaklayan herhangi bir hüküm yoktur. Bu nedenle adayların kişisel kaynaklarını kullanarak kendi kampanyasını kendisi finanse edebilmesi mümkündür. Ancak cumhurbaşkanı adaylarının seçim kampanyalarında kişisel kaynaklarını kullanabilmesi için, ilgili miktarın seçim hesabına yatırılması gerekir. Zira Kanununa göre, seçim hesabı açtırmanın amacı “bağışların şeffaflığını” sağlamak değil, “seçimlerin şeffaflığını” sağlamaktır. Seçimlerin şeffaflığı ise adayın kendi kaynaklarından yapacağı harcamaların da kayıt altına alınmasını gerektirir.²³ Bu durumda adayların kişisel kaynaklarından seçim hesabı vasıtasıyla yaptığı harcamaların, adayın kendi kampanyasına yaptığı bağışlar kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği meselesi ortaya çıkmaktadır. Kanaatimizce adayların kendi kaynakla-

²³ Bu sonucun 14. maddenin gerekçesinden de çıkarılabilirliği mümkündür. Gerekçeye göre maddenin amacı, “seçimlerde şeffaflığın sağlanması amacıyla, adaylığın kesinleşmesinden itibaren seçim sonuçlarının kesinleşmesine kadar geçen dönem içinde elde edilen her türlü gelir ve harcamaların kayıt altına alınmasını” sağlamaktır. Cumhurbaşkanlığı Seçimi Kanunu Tasarısı ve Anayasa Komisyonu Raporu, Sıra Sayısı: 138, s. 8.

rından yapacağı harcamaların, kendi kampanyasına yapılacak bağışlar kapsamında kabul edilip sınırlanması mümkün değildir. Bu durum adayların harcamalarının sınırlanması ile aynı sonucu doğuracaktır. Mevzuatımızda cumhurbaşkanı veya milletvekili adayları için getirilmiş bu şekilde bir sınırlama mevcut değildir.

Seçimlerde kişisel kaynakların harcanması konusunda bir sınırlama getirilmesi ifade hürriyetinin sınırlandırılması anlamına gelir.²⁴ Adayların kendi kaynaklarını harcamaları konusunda bir sınırlama getirilmemelidir. Zira bir adayın seçmen desteğini arkasına alması halinde çok fazla harcama yapmadan da seçim kazanabilmesi mümkün olduğu gibi, yeterli seçmen desteğinin olmaması halinde yalnızca para harcayarak bir seçimi kazanması da mümkün değildir. Ancak burada kullanılan paranın kaynağı sıkı bir şekilde denetlenmelidir.

II. Seçim Kampanyası Giderleri

A. Genel Olarak Seçim Kampanyası Giderlerine İlişkin Düzenlemeler

Seçim kampanyası dönemlerinde adaylar ve partiler tarafından çeşitli harcamalar yapılmaktadır. Afiş, ilan, broşür basılması, toplantı ve miting düzenlenmesi ve siyasi reklamlar gibi kampanya harcamalarını bu başlık altında değerlendirmek mümkündür. Günümüzde Özellikle internet ve televizyon vasıtası ile yapılan siyasi reklamlar, seçim kampanyası harcamalarının önemli bir kısmını oluşturmaya başlamıştır. Parti veya adayı seçmene tanıtmaya yönelik olarak, seçim kampanyası döneminde yapılan harcama miktarları gün geçtikçe artmaktadır.²⁵ Artan bu maliyetlerin yasadışı yollarla karşılanması ihtimaline karşı da her ülkede farklı denetim sistemleri oluşturulmaya çalışılmıştır. Aslında siyasi partilerin finansmanı konusunun son yıllarda sürekli olarak gündemde kalmasının sebebi de ortaya çıkan büyük yolsuzluklardır.²⁶

²⁴ ABD Yüksek Mahkemesi de 1976 yılında *Buckley v. Valeo* davasında verdiği kararda, adayın kendi kampanyasına yaptığı bağışlar üzerinde sınırlama getiren düzenlemenin ifade hürriyetini ihlal ettiğine karar vermiştir. Ortiz, Daniel R., "The First Amendment and the Limits of Campaign Finance Reform", New Campaign Finance Reform Sourcebook, Mann, Thomas E./Corrado, Anthony/Potter, Trevor, Washington, 2005, s. 92.

²⁵ Gençkaya, Ö. Faruk, "Siyasi Partilere ve Adaylara Devlet Desteği, Bağışlar ve Seçim Giderlerinin Sınırlandırılması, Karşılaştırmalı Bir İnceleme ve Türkiye İçin Bir Öneri", Siyasi Partilerde Reform, Çarkoğlu, Ali (Koordinatör), İstanbul, 2000, <http://www.tesev.org.tr/projeler/proje_siyasi_parti.php>, E.T. 30.08.2005, s. 1-2.

⁶ Başkan John A. Macdonald'ın, bir işadamından, Pasifik Demiryolu sözleşmesi karşılığında, partisi için hukuka aykırı bir şekilde para aldığı iddia edilmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasıyla birlikte, Başkan istifa etmek zorunda kalmıştır. 1873 yılında gerçekleşen bu olay Kanada Pasifik Demiryolu Skandalı olarak anılmaktadır (Loranger, Elise H., "Commonwealth Experience I – Federal Accountability and Beyond in Canada", Parliament's Watchdogs: At The Crossroads, Gay, Oonagh/Winetrobe, Barry K. (Editör), London, 2008, s. 72).

Siyasi süreçte yolsuzlukların önüne geçmek amacıyla yapılan seçim kampanyası harcamalarının düzenlenmesi ve denetim²⁷ altına alınması için farklı yöntemler benimsenmektedir. Seçim kampanyası giderleri ile ilgili olarak yapılan düzenlemelerin en sık rastlanan örneği, seçim harcamalarının sınırlandırılmasıdır. Bunun yanı sıra, harcamaların bazı türlerinin sınırlandırılması veya yasaklanması da söz konusu olmaktadır. Bu açıdan, siyasi reklam harcamalarının sınırlandırılması veya tamamen yasaklanmasını örnek olarak göstermek mümkündür.²⁸

Seçim harcamalarının denetimini kolaylaştırmak amacıyla, seçim harcamaları alanında yapılan bir diğer düzenleme ise, seçimlerde yapılacak harcamaların tek bir banka hesabından yönetilmesinin sağlanmasıdır. Nakit işlemlerin sonradan takip edilmesi mümkün olmadığından, büyük miktarlardaki bağışların ve harcamaların banka hesapları vasıtasıyla gönderilmesi gereklidir. Bütün seçim fonlarının yönetimi için özel banka hesabı kullanılması zorunluluğuna yer verilmemesi halinde, seçim harcamalarının denetimi de zorlaşacaktır.²⁹ Yine seçim kampanyası harcamalarının aleniyetinin sağlanması suretiyle kamuoyu denetiminin sağlanması da bu alanda yapılan düzenlemelerden biridir. Genellikle, seçimlerden hemen sonra, seçim harcamalarının denetimi ile görevli kişi veya kurullara sunulan harcama raporlarının, uygun vasıtalarla yayınlanması suretiyle, harcamaların aleniyeti sağlanmaya çalışılmaktadır.

İngiltere’de özellikle on dokuzuncu yüzyılda, bazı asalet unvanlarının satılması, partiler için oldukça yaygın bir finansman sağlama yöntemi olarak kullanılmıştır. Bu nedenle 1925 yılında çıkarılan bir kanun ile siyasi menfaat sağlamak için yapılan bu tür anlaşmaların her iki tarafı için de cezai yaptırımlar düzenlenmiştir (Committee on Standards in Public Life, Issues and Questions: The Funding of Political Parties, London, 1997, s. 13; Gençkaya, s. 3). “Watergate soruşturması sırasında, ABD eski devlet başkanı Richard Nixon’ın süt üreticileri lobisinin sağladığı oldukça yüklü bir kampanya desteği karşılığında, süt destekleme fiyat politikasını ‘yasadışı ve gereksiz’ olarak değiştirdiği saptanmıştır” (Gençkaya, s. 5).

²⁷ Denetim konusu ayrı bir başlık altında inceleneceği için, burada daha fazla açıklama yapılmamıştır.

²⁸ Siyasi partilerin harcama türlerinden biri olan, siyasi reklamlar, siyasi partilerin finansmanı konusunda düzenleme yapılan alanlardan birisidir. Bazı ülkelerde, partilerin seçim harcamaları sınırlandırıldığı gibi, yapacakları ücretli reklamlar da sınırlandırılmakta veya tamamen yasaklanmaktadır. Ancak bu tür yasaklar, siyasi ifade hürriyeti üzerinde aşırı bir sınırlama oluşturmaktadır. Örneğin Avustralya Yüksek Mahkemesi, ücretli siyasi tanıtım yayınlarının yasaklanmasına ilişkin bir düzenlemeyi, düşünce özgürlüğüne aşırı bir müdahale niteliğinde görmüş ve iptal etmiştir (Tham, Joo-Cheong, Money and Politics: The Corrosive Effect of Money on Politics in Australia, Sydney, 2010, s. 196; Nassmacher, Karl-Heinz, “Regulation of Party Finance”, Handbook of Party Politics, Katz, Richard/Crotty, William J. (Editör), Wiltshire, 2006, s. 446; Gençkaya, s. 24).

²⁹ Nassmacher, Karl-Heinz, “Monitoring, Control and Enforcement of Political Finance Regulation”, Funding of Political Parties and Election Campaigns, Austin, Reginald/Tjernström, Maja, (Editör), Stockholm, 2003, s. 148.

B. Cumhurbaşkanı Adaylarının Seçim Kampanyası Giderleri

Türk Hukukunda cumhurbaşkanı adaylarının seçim dönemlerinde yapabilecekleri harcama türlerinin Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu'ndan belirlenebilmesi mümkündür. Adaylar bu harcamaları Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu'nda belirlenen propaganda döneminde yapabilirler. Propaganda dönemi, aday listesinin kesinleştiği gün başlar ve oylamaların yapılacağı günden önceki gün saat 18.00'de sona erer. Kanuna göre, “propaganda döneminde Başkan, bakanlar ve milletvekilleriyle ilgili yasaklara ilişkin hükümler dâhil olmak üzere propagandaya dair diğer hususlarda 298 sayılı Kanun hükümleri kıyasen uygulanır” (CSK m. 13/4). Dolayısıyla 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun hükümleri gereğince cumhurbaşkanı adaylarının seçimlerde yapabileceği propaganda türleri, açık ve kapalı alanlarda yapılan toplantılar (m. 50-51), radyo ve televizyonla propaganda (m. 53), hoparlörle propaganda (m. 56), el ilanları (m. 57) dağıtmak suretiyle yapılan propagandadır.

CSK'de adayların Türkiye Radyo ve Televizyonlarında propaganda yapmalarına imkan tanınmıştır. 13. maddeye göre, Propaganda döneminde, Türkiye Radyo ve Televizyonlarında yapılacak propaganda yayınlarının tam bir tarafsızlık ve eşitlik içinde yapılması, Yüksek Seçim Kurulu ile Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu tarafından sağlanır (CSK m.13/2). Adayların, özel radyo ve televizyonlardaki propaganda konuşmalarında ise, süre ile ilgili sınırlamalar dışında, 298 sayılı Kanunun ilgili hükümleri uygulanır (CSK m. 13/3).

298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'a göre “seçime katılan siyasi partiler ve bağımsız adaylar, seçim propaganda süresinin sona ermesine kadar, yazılı basında ilan ve reklam yoluyla veya internet sitesi açarak sözlü, yazılı veya görüntülü propaganda yapabilirler” (298 SK, m. 55/B). 6112 sayılı Radyo Ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un 31. maddesine göre ise medya hizmet sağlayıcılarının siyasi parti ve aday reklamları yayınlamaları mümkündür. Dolayısıyla cumhurbaşkanı adaylarının yazılı basında ilan ve reklam yoluyla veya internet sitesi açarak sözlü, yazılı veya görüntülü propaganda yapabilmeleri mümkün olduğu gibi radyo ve televizyon kuruluşlarında reklam yapabilmeleri de mümkündür.

Cumhurbaşkanı adaylarının, “vatandaşların, elektronik posta adreslerine gönderilecek mesajlarla, taşınabilir veya sabit telefonlarına sesli, görüntülü veya yazılı mesaj göndermek suretiyle” propaganda yapması yasaktır (298 SK, m. 55/B-2). Cumhurbaşkanı adaylarının, bu amaçlar için harcama yapması mümkün değildir.

298 sayılı Kanun'da seçim dönemlerinde, üçüncü kişiler tarafından yapılacak yayınlara ilişkin kurallara da yer verilmiştir. Buna göre, oy verme gününden önceki on günlük sürede üçüncü kişiler tarafından bazı yayınlara yapılm-

sını yasaklamaktadır.³⁰ Bu süre dışında yapılacak yayınların, tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerine uygun olması şarttır. Kamuoyu araştırmaları ve anketlerin yayınlanması sırasında, araştırmanın hangi kuruluş tarafından yapıldığının, denek sayısının, araştırmanın kim tarafından finanse edildiğinin açıklanması zorunludur (298 SK, m. 55/B-3). Bu değişiklik, kısmen de olsa, seçim harcamalarının aleniyetini sağlamaktadır. Ayrıca, seçime katılan siyasi partiler ve bağımsız adaylar ve üçüncü kişiler tarafından yapılacak propagandaların ve yayınların ilkeleri, Yüksek Seçim Kurulunca belirlenecektir³¹ (298 SK, m. 55/B-4).

298 sayılı Kanun'un 51/A maddesi gereğince, siyasi partilerin ve bağımsız adayların, seçim bürosu açması mümkündür. Seçim büroları, seçime katılan siyasi partiler ve bağımsız adayların, katıldıkları seçim çevrelerinde seçim çalışmalarını yürütmek üzere açılabilir. Seçimin başlangıç tarihinden itibaren, seçim bürosu açılması mümkündür. Dolayısıyla, cumhurbaşkanı adayları tarafından açılan seçim büroları ile ilgili masraflar da, giderlere dâhil olacaktır.

298 sayılı Kanun'un 57. maddesi ile siyasi partiler ve adayların, propaganda amaçlı yayın ve malzeme dağıtmasına ilişkin kurallar düzenlenmiş, bazı harcama türleri yasaklanmıştır. Buna göre, seçime katılan siyasi parti ve adayların, seçimin başlangıç tarihinden seçim propaganda süresinin sona ermesine kadar, kendilerini tanıtıcı nitelikte broşür, el ilanları, parti bayrağı, poster, afiş veya ses ve görüntü içeren CD, DVD gibi her türlü yayını dağıtması serbesttir. Dolayısıyla cumhurbaşkanı adaylarının da bu tür harcamalar yapabilmeleri mümkündür. Ancak adayların, "bu fıkra da belirtilenler dışında herhangi bir hediye ve eşantyon dağıtmaları, dağıttırmaları veya bunların üçüncü şahıslar ya da kurum ve kuruluşlar aracılığı ile dağıtılması yasaktır". Bu maddede belirtilen yayın veya malzemeleri dağıtacak kimselerin on sekiz yaşını doldurmuş olmaları gerekmektedir. Bu hüküm ile "üçüncü şahıslar ya da kurum ve kuruluşlar aracılığı ile" hediye ve eşantyon dağıtılmasının yasaklanması da yerinde bir düzenlemedir. Aksi takdirde, sadece siyasi partiler ve adaylar için getirilecek bir yasağın, üçüncü kişiler vasıtasıyla aşılması mümkün hale gelecektir.

III. Seçim Hesaplarının Aleniyetinin Sağlanması

Aleniyetin sağlanması, siyasi parti veya adayların seçim kampanyası dönem-

---

³⁰ Oy verme gününden önceki on günlük sürede ise, "yazılı, sözlü ve görsel basın ve yayın araçları ile kamuoyu araştırmaları, anketler, tahminler, bilgi ve iletişim telefonları yoluyla mini referandum gibi adlarla bir siyasi partinin veya adayın lehinde veya aleyhinde veya vatandaşın oyunu etkileyecek biçimde yayın yapılması ve herhangi bir surette dağıtımı yasaktır" (298 SK, m. 55/B-3).

³¹ Örneğin, Yüksek Seçim Kurulu'nun, 12.03.2011 ve 187 numaralı kararı.

lerindeki geliri, harcamaları ve aktif/pasif malvarlıkları ile ilgili bilgilerin, seçim kampanyalarının mali denetiminden sorumlu kişi veya kurullara sunulması suretiyle gerçekleştirilmektedir. Bu şekilde, seçmenin daha iyi bilgilendirilmesi, medya ve sivil toplumun denetim ile yetkilendirilmesi, siyasi yolsuzlukların azalması ve kamusal güvenin artması amaçlanmaktadır. Dolayısıyla aleniyetin sağlanması iki aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşama, seçim kampanyası gelir ve giderleri ile ilgili bilgileri içeren belgelerin, seçim kampanyalarının mali denetiminden sorumlu kişi veya kurullara sunulmasıdır. İkinci aşama ise, bu bilgilerin kamuoyuna duyurulmasının sağlanmasıdır.

Aleniyetin sağlanması suretiyle kamuoyu denetiminin yapılabilmesi için, bu bilgilerin seçimlerden önce ve sonra, makul aralıklarla yayınlanması sağlanmalıdır. Seçim hesaplarının denetim kurumuna bildirilmesi ve denetimin yapılmasının ardından hesapların kamuya açıklanması sürecinin, kamunun incelemesine imkân tanıyacak şekilde belirlenmesi gereklidir. Aslında en iyi yöntem, seçim hesaplarının seçimlerden önce ve sonra ilan edilmesini sağlamaktır. Seçimlere olan ilginin azalmasından sonra yapılan bildirimlerin, çok fazla bir caydırıcı yönü olmayacaktır. Ancak uygulamada genellikle, seçim faaliyetlerindeki harcamaların bildirimini, seçim sürecini takiben yapılmaktadır.³² Cumhurbaşkanlığı Seçimi Kanunu'nda Yüksek Seçim Kurulu'nca yapılacak incelemenin sonuçlarının, incelemenin tamamlanmasını müteakip bir ay içerisinde ilan edileceğine ilişkin bir hüküm yer almıştır (CSK m. 14/7). İncelemenin tamamlanması ile ilgili süre ise aynı maddenin 6. fıkrası ile düzenlenmiştir. Buna göre, "seçim hesapları ile bağış, yardım ve harcamalara ilişkin bilgi ve belgeler, seçim sonuçlarının kesinleşmesini izleyen on gün içinde Yüksek Seçim Kuruluna sunulur. Yüksek Seçim Kurulu bir ay içinde, seçim hesaplarını" inceler. Dolayısıyla seçim hesapları ile ilgili incelemenin sonuçlarından kamuoyunun bilgi sahibi olabilmesi ancak seçim sonuçlarının kesinleşmesinden birkaç ay sonra mümkün olacaktır.

Kanun'da ilan usulü ile ilgili başkaca bir açıklamaya yer verilmemiştir. Dolayısıyla inceleme sonuçlarının nerede ve nasıl ilan edileceği Yüksek Seçim Kurulu kararı ile belirlenecektir. Seçim hesaplarının ilan edilmesi suretiyle kamuoyu denetiminin sağlanabilmesi için bazı hususlara dikkat edilmesi gerek-

---

³² Bu konuda ABD'de, etkili bir sistem oluşturulmuştur. Buna göre siyasi parti komiteleri seçim hesaplarının, seçim olmayan yıllarda üç ayda bir, seçim kampanyaları süresince ise ayda bir olmak üzere, seçim komisyonuna sunulması gerekmektedir. Alexander, Herbert E., "Comparative Analysis of Political Party and Campaign Financing in the United States and Canada", *The Delicate Balance Between Political Equity and Freedom of Expression: Political Party and Campaign Financing in Canada and the United States*, Griner, Steven/Zovatto, Daniel (Editör), Washington, 2005, s. 10. İngiltere'de ise, siyasi partiler Seçim Komisyonu'na, her yıl üç ayda bir olmak üzere elde ettikleri bağışlara ilişkin bilgileri sunar. Seçim dönemlerinde ise, bağışlar ile ilgili bildirimler haftalık olarak yapılır (Political Parties Election and Referendum Act, m. 63 ve 64).

mektedir. Örneğin, seçim kampanyası gelir ve giderlerinin yalnızca bir kuruma bildirilmesi yeterli değildir. Bu bildirimlerin aynı zamanda kamuoyu ve medya tarafından ulaşılabilir olması da gereklidir.³³ Ancak, inceleme sonuçlarının sadece ulusal bir gazeteden, belirli bir internet sitesinden, resmi gazeteden veya bir devlet dairesinden elde edilebilir olması, kamusal tartışma ortamı sağlamak için yeterli değildir. İnceleme sonucunda oluşturulan raporların aynı zamanda, onları inceleyecek olan ve muhtemelen uzman olmayan kişiler için anlaşılabilir olması da gereklidir. Özellikle ilan edilen raporların daha kolay ve kısa sürede anlaşılabilmesi için özet halinde olması önemlidir. Ancak, hesapların etkili bir şekilde incelenebilmesi için, ilan edilen raporlarda seçim hesabının detaylı bir açıklamasının da bulunması gerekir. Zira hesapların özet olarak yayınlanması, onları inceleyen kişilerce anlaşılmasını kolaylaştırmakla birlikte, önemli bir bilginin gizlenmesine de sebep olabilir. Bu iki karşıt durum arasında bir denge kurabilmek için de en iyi yöntem, biri detaylı ve kapsamlı diğeri ise özet iki ayrı rapor sunulmasının ve bu raporların her birinin uygun ortamlarda yayınlanmasının sağlanmasıdır.³⁴

Seçim kampanyası gelir ve giderlerine ilişkin bilgilerin kamuya açıklanması konusunda dikkat edilmesi gereken bir diğer husus da, adaylara bağış yapan kişilerin kimlik bilgilerinin açıklanıp açıklanmayacağı meselesidir. Bağış sahiplerinin kimliklerinin açıklanması kamuyu aydınlatma ilkesi için gerekli olmakla birlikte, bağış yapan kişilerin özgürlükleri açısından bir müdahale oluşturmaktadır. Bu sebeple, seçmenlerin tercihlerini belirlerken adayların mali destekçileri hakkında bilgi sahibi olma hakkı ile, bağış sahiplerinin siyasi tercihlerini gizleme hakkı arasında bir denge kurulmalıdır. Bu meselenin çözümü için genellikle, bağış yapanın kimliğini açıklamaya gerek olmayan kü-

---

³³ Parti hesaplarına ilişkin bildirimlerin herkesin erişebileceği bir şekilde yayınlanması da zorunludur. Bu konuda Çek Cumhuriyeti olumsuz bir örnek oluşturur. Çek Cumhuriyeti'nde partiler raporlarını sadece meclis içinde erişime açık tutmak zorundadır. Bu da özellikle parlamento binasından uzakta veya başkent dışında yaşayan vatandaşların, raporlar hakkında bilgi sahibi olmasını zorlaştırmaktadır. ABD ve Kanada'da raporlar internet veya sorumlu kurumlarda kamunun incelemesine açık tutmak suretiyle kamusal erişime açılmıştır. Almanya'da mali raporlar parlamento gazetesinde ve internette yayınlanırken, Avusturya, Fransa, İtalya, İspanya ve Portekiz'de ise resmi gazetede yayınlanmaktadır. Avustralya'da mali raporlar yayınlanmamaktadır ancak bu raporları incelemek isteyenlerin Seçim Komisyonu'ndan elde etmesi mümkündür. Nassmacher (2003), s. 148.

³⁴ Örneğin Belçika'da tam raporlar parlamento belgeleri arasına kaydediliyorken, mali hesapların özeti resmi gazetede yayımlanmaktadır. Fransa'da seçim kampanyası harcamalarıyla ilgili raporlar, seçim kampanyalarının finansmanı ile ilgili komisyon tarafından basitleştirilmiş bir şekilde yayımlanıyorken, banka hesapları ile ilgili raporlar tam olarak resmi gazetede yayımlanmaktadır. İtalya'da parti raporlarının tam olarak hem resmi gazetede hem de gazetelerden birinin ülke çapında dağıtılması zorunlu olması şartıyla iki farklı gazetede yayımlanması gerekmektedir. Biezen, Ingrid van, Financing Political Parties and Election Campaigns – Guidelines, Council of Europe, Strasbourg, 2003, s. 62-63.

çük bağışlar ile bağış yapanların kimliklerinin açık olmasını gerektiren büyük bağışlar arasında bir ayırım yapılmaktadır.³⁵ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin, Tavsiye Kararı'nda da bağışçıların kimliklerinin parti hesaplarında yer alması için bağışların "belirli bir değerin üzerinde" olması şartı aranmıştır (m. 12/a-b). Tavsiye Kararındaki bu hükümlerin adayların seçim kampanyası hesaplarına da uygulanabilmesi mümkündür.

IV. Denetim

Türk Hukukunda 2012 yılına kadar seçim kampanyası hesaplarının denetimine ilişkin herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Cumhurbaşkanı Seçim Kanunu ile birlikte cumhurbaşkanı adaylarının seçim kampanyası hesaplarının denetimine ilişkin esaslar benimsenmiştir.³⁶ Kanun'a göre seçim hesapları Yüksek Seçim Kurulu'nca incelenir (m. 14/6).

Seçim harcamalarının denetimine ilişkin yapılan bu düzenlemelerin benzerleri karşılaştırmalı hukukta pek çok ülke tarafından kabul edilmiştir. Karşılaştırmalı hukuktaki düzenlemeler incelendiğinde seçim hesaplarının denetimine ilişkin kuralların siyasi partiler, adaylar ve seçimlerde harcama yapan diğer üçüncü kişiler hakkında uygulandığı görülmektedir. Ancak bu düzenlemelerin uygulama şekli ve etkililiği ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir.

Seçimlerin şeffaflığının sağlanması amacıyla seçim hesaplarının denetiminin etkili olabilmesi için, denetim sürecinin tarafsız bir şekilde gerçekleştirilmesi, uygulama ile görevlendirilen otoritenin bağımsız, tarafsız ve siyasi etkilerden uzak olması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca cezaların etkili, orantılı ve caydırıcı olması da bu konudaki kanunların uygulanmasını sağlayacaktır. İdeal bir sistem oluşturulabilmesi için yalnızca denetim otoritesinin varlığı ve bağımsızlığı yeterli değildir. Soruşturma, kovuşturma, yargılama ve yaptırımların uygulanması için kapsamlı bir yargısal sistemin varlığı da şarttır.³⁷

A. Seçim Kampanyası Hesaplarının Denetimine İlişkin Genel Esaslar

Seçim kampanyası hesaplarının denetimi konusunda karşılaşılan önemli sorunlardan biri de, bu alandaki kuralları uygulayacak ve denetim konusunda

---

³⁵ Biezen (2003), s. 55. Siyasi bağışların aleniyetinin sağlanması konusunda, farklı ülkelerde farklı sistemler benimsendiği görülmektedir. Örneğin Amerika'da bütün siyasal faaliyet komitelerinin, yılda iki yüz dolardan fazla bağış yapan kişilerin ismini, adresini, işyerini ve mesleğini ve bağış miktarını açıklamaları şarttır. Kanada ve Hollanda'da ise, bağış miktarları ve bağış yapanların sadece isimleri açıklanmaktadır. Avustralya'da bireysel bağışların adres ve isimleri bağışlar ile ilgili bildirimlerde yer almaktadır. Çelik, s. 92.

³⁶ Ancak diğer seçim türlerinde, adaylar tarafından yapılan harcamaların denetimine ilişkin herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Siyasi partilerin ise yıllık mali denetimleri yapılmakla birlikte, seçim harcamaları ile ilgili özel bir denetim usulü benimsenmemiştir.

³⁷ IFES, s. 8.

sorumlu olacak otoritenin belirlenmesidir. Zira bu denetimden sorumlu otoritenin yürütme organına bağlı olmayan ve siyasi etkilerden uzak bağımsız bir kuruluş olması gerekir. Örneğin denetimin parlamentolar tarafından yapılması durumunda siyasi iktidarların elindeki gücü kötüye kullanması mümkündür. Denetim yetkisinin parlamento dışında bağımsız bir kuruluşa verilmesi durumunda ise, atanmışların seçilmişleri denetlemesi gibi bir durumun oluşacağı ve bunun da demokrasi ile bağdaşmayacağı konusu gündeme gelmektedir. Üstelik bu kuruluşların tam olarak bağımsız olmasını sağlamak da oldukça zordur.

Denetimden sorumlu otorite ile ilgili belirlemenin yapılmasında, bu otoritenin üyelerinin, atama prosedürü, görev süreleri ve bağımsızlıkları gibi güvencelerin bulunmasına da dikkat edilmesi gereklidir. Ayrıca, denetimden sorumlu otoritenin görev ve yetkileri de kanunda belirlenmelidir. Son olarak ise, otoritenin kararları aleyhine itiraz prosedürünün belirlenmesi gerektiğini söylemek mümkündür.³⁸ Bahsedilen bu genel esaslar kapsamlı bir şekilde incelendikten sonra, cumhurbaşkanı adaylarının seçim hesaplarının denetimine ilişkin kuralların değerlendirilmesinde fayda vardır.

1. Denetim Organının Üyelerinin Belirlenmesi ve Bağımsızlık

Seçim hesaplarının denetimi konusunda görevlendirilen otoritenin, bağımsızlığının sağlanması için gerekli güvencelerin bulunması şarttır. Zira siyasi süreçte yolsuzlukların önlenmesi amacıyla yapılan bu denetim, pek çok kişi veya grubun siyasete katılma hakları alanında oldukça önemli sonuçlar doğurmaktadır. Seçim hesaplarını denetleyecek olan kurumun yetki ve özerkliğinin, denetimin üzerindeki etkisi de büyüktür. Ayrıca denetimden sorumlu otoritenin bağımsızlığının yüksek olması, siyasi sürece olan kamusal güveni arttırdığı gibi, seçimlerin finansmanın meşruluğuna da katkı sağlamaktadır. Denetimden sorumlu otoritenin bağımsızlığını sağlamaya yönelik tedbirlerin başında, üyelerin atanması ve bağımsızlıklarına ilişkin güvencelerin varlığı gelmektedir.

Denetimden sorumlu otorite ile ilgili en önemli ve çözümlenmesi zor olan sorun ise bu otoritenin tümüyle bağımsız olmasının sağlanıp sağlanamayacağı meselesidir. Bağımsızlık, denetimden sorumlu otoritenin siyasi baskılardan tamamen uzak olması anlamına gelmektedir. Denetimden sorumlu otoriteyi, siyasi partilerin özellikle de iktidar parti veya partilerinin etkilerinden koruyan bazı tedbirlerin alınması mümkündür. Üyelik statüsünün kanun ile düzenlenmesi, denetimden sorumlu otoritenin azınlık veya muhalefeti de kapsayacak şekilde çok partili olması, komisyon üyelerinin yeniden atanamaması, hükümetin müdahalelerini arttıran bütçe kısıtlamalarının olmaması, personel atamalarında parti veya hükümet müdahalelerinin veya siyasi baskıların bulunmaması bu tedbirlerden bazılarıdır.

---

³⁸ Biezen (2003), s. 64-65.

Denetimin etkili olabilmesi için denetimden sorumlu otoritenin yeterli maddi kaynaklara ve nitelikli personele, özellikle denetçilere, sahip olması şarttır. Denetimden sorumlu otoritenin, siyasi partilerin hesaplarındaki ve seçim kampanyalarındaki yolsuzluklarla mücadele edebilmesi için uzman bir kadrosunun bulunması gerekir (Tavsiye Kararı m. 15).

2. Denetim Organının Görev ve Yetkileri

Seçim kampanyalarına ilişkin düzenleyici hükümlere uygunluğun incelenmesi ile görevli denetim organlarının, siyasi partiler veya adaylar tarafından kendilerine sunulan mali raporları incelemek, hesapların denetimi yoluyla muhtemel ihlalleri tespit etmek gibi görevleri vardır. Bu organlar örneğin, yapılan bağışların yasalara uygunluğunu denetlemek ve bunların kamuoyuna duyurulması için çeşitli düzenlemeler yapmak, yabancı kaynaklı bağışlar gibi yasaklanmış yardımların varlığını tespit etmek ve parlamento seçimleri ve diğer seçimlerde yapılan kampanya harcamaları konusunda denetim yapmak gibi görevler üstlenmişlerdir.

Bu görevlerini yerine getirebilmeleri için, denetimden sorumlu otoriteye tanınan yetkilerin kapsamı en az otoritenin bağımsızlık derecesi kadar önemlidir.³⁹ Denetimden sorumlu otoritelerin parti veya adayların hesapları üzerinde inceleme ve soruşturma yapma, denetim raporlarını kamuya açıklama, idari yaptırım uygulama, adli soruşturma başlatmak için görevli yargı organına başvurma, gibi yetkileri vardır. Birçok ülkede denetimden sorumlu otoriteye, düzenlemeye konu olan parti, aday, diğer kişi veya kurumlar tarafından yapılan mali usulsüzlüklere yaptırım uygulama yetkisi verilmiştir. Denetimden sorumlu otoriteler, idari para cezası, kamusal yardımlardan yoksun bırakma ve seçimlerin iptal edilmesine karar verme gibi yaptırımlar uygulayabilmektedir. Yaptırım uygulama yetkisi ise, genellikle adil yargılanma ve temyiz gibi haklarla koruma altına alınmıştır. Temyiz talepleri de çoğunlukla ülkelerdeki yüksek mahkemeler tarafından incelenmektedir.

---

³⁹ Denetimden sorumlu otoritelere, yalnızca kendisine sunulan belgeler üzerinden denetim yapma yetkisi verilmesi halinde, denetimin kapsamı daraltılmış olacaktır. Örneğin, İspanya ve Portekiz'de denetimden sorumlu otoriteler, yalnızca partilerin sundukları bilgileri incelemek ve bu bilgilere dayanarak bir karar vermek durumundadır. Bu durumu önlemek için bazı ülkelerde, denetimden sorumlu otoriteye mahallinde inceleme yapma yetkisi verilmiştir. Biezen, Ingrid van, "Party Financing in New Democracies: Spain and Portugal", Party Politics, Vol. 6, No. 3, (July 2000), s. 332. İngiliz Seçim Komisyonu ise, denetim organının soruşturma yetkisi bakımından iyi bir örnek oluşturmaktadır. İngiliz Seçim Komisyonu'nun, kayıtlı siyasi partilerin, kayıtlı üçüncü kişilerin veya adayların mali kayıt ve bilgilerine erişme, bunların örneklerini alma ve soruşturma yapmak için kurum binalarına girme gibi yetkileri vardır (PPERA, m. 145 ve 146).

3. Denetim Sonucunda Uygulanan Yaptırımlar

Seçim kampanyası hesapları ile ilgili ihlaller, mali bildirimlerin geç yapılması gibi basit bir durumdan kaynaklanabileceği gibi, hesaplarda sahtecilik yapılması gibi ciddi bir yolsuzluk şeklinde de olabilir.

Karşılaştırmalı hukukta seçim kampanyalarının finansmanına ilişkin kanunların ihlal edildiğinin tespit edilmesi halinde, farklı yaptırımlar uygulanmaktadır. Örneğin idari para cezaları, cezai yaptırımlar, devlet yardımından yoksun bırakma, kanuna aykırı olarak elde edilen gelirlerin hazineye kaydedilmesi, parlamento üyeliklerinin kaybedilmesi, seçimlere katılmaktan ve kamu görevlerinden yasaklanma, partinin kapatılması veya seçimlerin iptali gibi yaptırımların uygulanması mümkündür.⁴⁰

Seçim kampanyalarının finansmanı ile ilgili düzenlemelerin ihlal edilmesi halinde uygulanacak yaptırımların etkili, orantılı ve caydırıcı olması şarttır (Tavsiye Kararı m. 16). Ayrıca yaptırımların her ihlal türü için ayrı olarak belirlenmesi de gereklidir. Yaptırım sisteminin caydırıcılık özelliğinin bulunmaması halinde siyasi aktörlerin, küçük para cezaları ödemeyi göze alarak, kanunlara aykırı davranışları mümkündür. Bu sebeple kanun koyucunun, parti finansmanı ile ilgili düzenlemelerde, kanuna uymayı teşvik edecek yasal bir çerçeve oluşturması gerekir. Bu yasal çerçeve ise, mevcut düzenlemelerin ihlal edilmesi halinde uygulanacak etkili bir yaptırım sistemi oluşturulmak suretiyle kısmen başarılabilir.

A. Yüksek Seçim Kurulu ve Cumhurbaşkanı Adaylarının Seçim Hesaplarının Denetimi

1. Yüksek Seçim Kurulu Üyelerinin Atanması ve Bağımsızlığı

Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu'na göre adayların seçim hesaplarını denetleme yetkisi Yüksek Seçim Kurulu'na aittir. Bu durum da Kurulun üyelerin atanması ve bağımsızlıklarına ilişkin düzenlemelerin incelenmesini zorunlu kılmaktadır.

Anayasa'nın 79. maddesine göre Yüksek Seçim Kurulu,⁴¹ yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşmaktadır. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından seçilmektedir. Seçim kampanyalarının mali denetimi ile Yüksek Seçim Kurulu'nun görevlendirilmesi nedeniyle, bu Ku-

⁴⁰ IFES, s. 40; Biezen (2003), s. 69.

⁴¹ Yüksek Seçim Kurulu merkezde; Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı, Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü, İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı birimlerinden oluşmaktadır. YSK taşrada; İl Seçim Kurulu Başkanlıkları, İlçe Seçim Kurulu Başkanlıkları, Seçmen Kütük Büroları birimlerinden oluşmaktadır (2008-260 sayılı, "Yüksek Seçim Kurulu Birimlerinin Kuruluş ve Görevleri ile Personelin Göreve Alınma, Yer Değiştirme, Yükselme, Görevden Uzaklaştırma, Sicil ve Disiplin İşleri Hakkında Genelge", m. 5).

rul'un yapısının da değiştirilmesi gerekmektedir. Zira bu alanda görevlendirilecek organın uzmanlığı, denetimin etkili olmasında oldukça önemlidir. Denetimden sorumlu otoritenin, seçim kampanyalarındaki yolsuzluklarla mücadele edebilmesi için uzman bir kadrosunun bulunması gerekir (Tavsiye Kararı m. 15). CSK'ye göre Yüksek Seçim Kurulu denetim görevini yerine getirirken Sayıştay'dan ve gerekli görülen diğer ilgili kamu kurumlarından yardım alabilir (CSK m. 14/6)). Bu düzenlemeye rağmen Kurul bünyesinde denetim konusunda uzman bir kadrosunun bulunması gerektiği kanaatindeyiz. Örneğin, Kurul'a Sayıştay'dan da üye atanması sağlanabilir. Ayrıca, Yüksek Seçim Kurulu'na bağlı, "Seçim Hesapları Komisyonu" adı altında yeni bir birim de oluşturulmalıdır.⁴² Bu Komisyon'un kararları ise idari nitelikte olmalıdır. Komisyon, şikâyet üzerine veya doğrudan inceleme yapabilmelidir.

Yüksek Seçim Kurulu'nun bütçesi ile ilgili düzenlemelerin de bağımsızlığın sağlanmasındaki önemi büyüktür. Mevcut durumda, Yüksek Seçim Kurulu'nun giderleri, genel bütçeden ödenmektedir. Bunun için gerekli ödenek Adalet Bakanlığı Bütçesi içindeki ayrı bir programda gösterilir (298 sayılı Kanun, m. 181). Yüksek Seçim Kurulu'nun merkezi yönetim bütçesi içinde kendi bütçesi ile yönetilmesi sağlanmalıdır.

2. Seçim Hesaplarının Denetimi ve Uygulanan Yaptırımlar

Cumhurbaşkanı Seçimi Kanunu, Cumhurbaşkanı adaylarının gelirleri ve seçim hesapları ile ilgili düzenlemelerin yanı sıra, bu hesapların şeffaflığının sağlanması ve denetimi konusunda da bazı hükümler içermektedir.

Kanunun "adaylara yardım" başlıklı⁴³ 14. maddesi'ne göre, seçimlerde şeffaflığın sağlanabilmesi amacıyla, adaylığın kesinleşmesinden, seçim sonuçlarının kesinleşmesine kadar geçen dönemde, bağış ve yardımlar ile yapılan harcamaların kaydedilmesi gerekmektedir.⁴⁴ Bu kayıtlar Yüksek Seçim Kurulu tarafından tasdik edilen listelere yapılacaktır.

Seçimlerde şeffaflığın sağlanması amacıyla, Yüksek Seçim Kurulunca belirlenecek tutarın üzerindeki nakdî yardımlar adayların "Seçim Hesabı" olarak

⁴² 2008-260 sayılı Genelge'nin 11. maddesine göre, Yüksek Seçim Kurulu'na bağlı idari birimlerin personeli, evvelce herhangi bir siyasi partiye üye ve yapılan seçimlerde siyasi parti listesinden aday olmamış kişiler arasından seçilmektedir. Bu kuralın oluşturulması tavsiye edilen, Seçim Hesapları Komisyonu için de uygulanması bağımsızlığın sağlanması için yerinde bir düzenleme olacaktır.

⁴³ Madde başlığı "adaylara yardım" olmakla birlikte, madde içeriğine bakıldığında, seçim hesaplarının şeffaflığının sağlanmasına ilişkin hükümler de yer aldığı görülmektedir. Bu sebeple madde başlığının, "adaylara yardım ve adayların seçim hesaplarının şeffaflığı" şeklinde değiştirilmesinin yerinde olacağı kanaatindeyiz.

⁴⁴ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Tavsiye göre de Devletler, partilerin veya adayların seçim kampanyalarındaki doğrudan veya dolaylı bütün harcamalarının kaydedilmesini sağlamalıdır (m. 10).

kendileri adına açtıracakları bir banka hesabına yatırılır. Yüksek Seçim Kurulunca belirlenecek tutarın altında kalan nakdî yardımlar ise makbuz karşılığında alınır ve seçim hesabına yatırılır. Alınan bağış ve yardımlar sadece seçim harcamalarında kullanılır ve başka bir amaç için tahsis edilemez. Aday, Yüksek Seçim Kuruluna önceden bildirmek şartıyla, seçim hesapları ile gelir ve harcamalara ilişkin bilgi ve belgelerin kayda geçirilmesi ve ibrazına ilişkin hususlarda serbest muhasebeci mali müşavir veya yeminli mali müşavirler veya avukatların yardımından faydalanabilir. Bu durumda, yetkilendirilen meslek mensubu, yukarıda belirtilen hususların yerine getirilmemesi veya eksik yerine getirilmesinde ilgili mevzuat hükümlerine göre sorumlu tutulur (CSK m. 14/8).

Seçim hesapları ile bağış, yardım ve harcamalara ilişkin bilgi ve belgeler, seçim sonuçlarının kesinleşmesini izleyen on gün içinde Yüksek Seçim Kuruluna sunulur. Yüksek Seçim Kurulu bir ay içinde, seçim hesaplarını inceler ve varsa usulsüzlükleri ve öngörülen limitlerin aşılmadığını tespit eder. Bu aşamada tespit edilen eksikliklerin giderilmesi amacıyla Yüksek Seçim Kurulu tarafından adaylara uygun bir süre verilir. Alınan bağış ve yardımlardan belirtilen limiti aşan miktar ile harcanmayan kısım Hazineye intikal ettirilir (CSK m.14/6). Yüksek Seçim Kurulunca yapılan inceleme sonuçları kesin olup, incelemenin tamamlanmasını müteakip bir ay içinde ilân edilir (CSK m.14/7).

Yüksek Seçim Kurulu'na cumhurbaşkanı adaylarının seçim hesaplarının denetimi konusunda verilen yetkiler oldukça sınırlıdır. Bu durumun, etkili bir denetim sisteminin oluşması önünde ciddi bir engel oluşturacağı kanaatindeyiz. Örneğin YSK'nin adayların hesapları üzerinde inceleme yapma yetkisi olmakla birlikte, bu konuda bir soruşturma yapma yetkisi tanınmamıştır. Ayrıca idari yaptırım uygulama, adli soruşturma başlatmak için görevli yargı organına başvurma gibi yetkileri de yoktur. Denetim sonucunda uygulanabilecek tek yaptırım ise, alınan bağış ve yardımlardan belirtilen limiti aşan miktar ile harcanmayan kısımların Hazineye intikal ettirilmesidir. Yine yapılan inceleme sırasında bazı eksikliklerin tespit edilmesi halinde, bunların giderilmesi için adaylara uygun bir süre verilecektir. YSK'ye yalnızca kendisine sunulan belgeler üzerinden denetim yapma yetkisi verilmesi de denetimin kapsamı daraltmaktadır. Kurulun kararlarına karşı yargı yoluna başvurabilmenin mümkün olmaması da, seçim harcamalarının denetimi alanında ciddi bir eksiklik oluşturmaktadır (CSK m.14/7).

Yüksek Seçim Kurulunca yapılan inceleme sonuçları, incelemenin tamamlanmasını müteakip bir ay içinde ilân edilmesine ilişkin bir kural da Kanunda yer almıştır. Ancak ilanın nerede ve ne şekilde yapılacağına ilişkin yeterli düzenleme yapılmaması sebebiyle bu konuda yapılacak kamuoyu denetiminin de etkisiz olma ihtimali oldukça yüksektir.

Sonuç

Cumhurbaşkanı Seçim Kanunu genel olarak seçim harcamalarının düzenlenmesi konusunda önemli bir adım olmakla birlikte, bazı açılardan eksiklikleri de bulunmaktadır. Seçim harcamalarının düzenlenmesiyle ilgili uygulanabilir bir düzenleyici sistem oluşturulması için daha kapsamlı değişiklikler yapılması gerektiği kanaatindeyiz.

Bunlardan birisi seçim kampanyası hesaplarının şeffaflığını sağlamaya yönelik düzenlemelerin yapılmasıdır. Seçim kampanyası hesaplarına ilişkin bilgilerin özet tablolar halinde, denetim sonuçlarının da basit ve anlaşılır bir şekilde, kamuoyuna duyurulması suretiyle aleniyeti sağlanmalıdır. Aleniyet ilkesi, seçim hesaplarındaki ihlallerin tespit edilmesine ve muhtemel ihlallerin önlenmesine hizmet etmektedir.

Seçim dönemlerindeki mali işlemlere ilişkin bilgilerin aleniyetinin sağlanması için, uygun zamanlamanın belirlenmesi ve uygun vasıtaların kullanılması önemlidir. Aleniyetin sağlanması ile seçmenlerin oy kullanırken, bu bilgilere dayanarak tercihlerini belirleyebilmelerine imkân tanınmalıdır. Dolayısıyla, adayların seçim kampanyaları ile ilgili mali bilgilerin, seçmenlerin bu bilgilere kolayca ulaşmasını sağlayacak şekilde, seçimlerin öncesinde ve sonrasında, ilan edilmesi sağlanmalıdır. Aleniyet ilkesi, siyasi partilere bağış yapan kişilerin kimliklerinin de kamuoyuna açıklanmasını gerektirmektedir. Ancak bağış yapan kişilerin kimliklerinin kamuoyuna açıklanması, bu kişilerin siyasi ifade hürriyetlerine bir müdahale teşkil edecektir. Dolayısıyla, aleniyetin sağlanması ile hedeflenen amaçların gerçekleştirilmesi ve bağış sahiplerinin ifade hürriyetleri arasında makul bir denge kurulmalıdır. Bu amaçla, sadece belirli bir miktarı aşan bağışlar için, bağışçıların kimliklerinin açıklanmasına ilişkin bir kural benimsenebilir.

Adayların seçim hesaplarının denetimi ile görevlendirilen Yüksek Seçim Kurulunun bağımsızlığının sağlanması, bu konuda uzman bir kadrosunun bulunması ve bütçesi ile ilgili düzenlemelerin yapılması da denetimin etkililiği konusunda oldukça önem taşımaktadır. Ayrıca Yüksek Seçim Kurulunun denetim konusundaki yetkisi genişletilmelidir. CSK ile Yüksek Seçim Kuruluna verilen yetkilerin ve uygulanabilecek yaptırımların yetersiz oluşu, aleniyete ilişkin kuralların belirsizliği, Kurul kararlarına karşı yargı yolunun olmaması gibi gerekçelerle, bu alandaki denetimin etkili olmayacağı kanaatindeyiz.

Kaynakça

- Alexander, Herbert E., “Comparative Analysis of Political Party and Campaign Financing in the United States and Canada”, *The Delicate Balance Between Political Equity and Freedom of Expression: Political Party and Campaign Financing in Canada and the United States*, Griner, Steven/Zovatto, Daniel (Editör), Washington, 2005.
- Biezen, Ingrid van, “Party Financing in New Democracies: Spain and Portugal”, *Party Politics*, Vol. 6, No. 3, (July 2000).
- Biezen, Ingrid van, “Political Parties as Public Utilities”, *Party Politics*, S. 10. No.6.
- Biezen, Ingrid van, *Financing Political Parties and Election Campaigns – Guidelines*, Council of Europe, Strasbourg, 2003.
- Blasi, Vincent, “Free Speech and the Widening Gyre of Fund-Raising: Why Campaign Spending Limits May Not Violate the First Amendment After All”, *Columbia Law Review*, Vol. 94, No. 4 (May, 1994).
- Committee on Standards in Public Life, *Issues and Questions: The Funding of Political Parties*, London, 1997.
- Çelik, Özlem, *Siyasi Partilerin Seçim Harcamalarının Denetimi*, Seçkin, 2012, s. 26.
- Fisher, Justin, “Campaign Finance: Elections Under New Rules” , *Britain Votes 2001*, Norris, Pippa (Editör), Oxford, 2001.
- Gençkaya, Ö. Faruk, “Siyasi Partilere ve Adaylara Devlet Desteği, Bağışlar ve Seçim Giderlerinin Sınırlandırılması, Karşılaştırmalı Bir İnceleme ve Türkiye İçin Bir Öneri”, *Siyasi Partilerde Reform*, Çarkoğlu, Ali (Koordinatör), İstanbul, 2000, <http://www.tesev.org.tr/projeler/proje_siyasi_parti.php>, E.T. 30.08.2005.
- IFES, *Enforcing Political Finance Laws: Training Handbook*, Washington, 2005.
- Loranger, Elise H., “Commonwealth Experience I – Federal Accountability and Beyond in Canada”, *Parliament’s Watchdogs: At The Crossroads*, Gay, Oonagh/Winetrobe, Barry K. (Editör), London, 2008.
- Nassmacher, Karl-Heinz, “Monitoring, Control and Enforcement of Political Finance Regulation”, *Funding of Political Parties and Election Campaigns*, Austin, Reginald/Tjernström, Maja, (Editör), Stockholm, 2003.
- Ortiz, Daniel R., “The First Amendment and the Limits of Campaign Finance Reform”, *New Campaign Finance Reform Sourcebook*, Mann, Thomas E./Corrado, Anthony/Potter, Trevor, Washington, 2005.
- Sav, Atila, “Seçim Propagandası”, *Anayasa Yargısı*, C. 16, 1999.
- Tham, Joo-Cheong, *Money and Politics: The Corrosive Effect of Money on Politics in Australia*, Sydney, 2010, s. 196; Nassmacher, Karl-Heinz, “Regulation of Party Finance”, *Handbook of Party Politics*, Katz, Richard/Crotty, William J. (Editör), Wiltshire, 2006.
- Tjernström, Maja, “Matrix on Political Finance Laws and Regulations”, *Funding of Political Parties and Election Campaigns*, Austin, Reginald/Tjernström, Maja, (Editör), Stockholm, 2003.